

(Ö N É L E T R A J Z I R É S Z L E T 2 5 .)

140.

Említettem korábban, hogy társas szórakozásaim kedvelt változatai voltak, ha kis presszóban, vagy borozókban mulathattam időmet poharazással, vitákkal, nótázással.

Huszedik életéveemtől, vagyis katonai szolgálatom elejétől alakult így.

Pesten töltött utóbbi öt esztendőm során persze fényes lokálokban is megfordultam, például a Moulin Rouge-ban, és kiderült számomra, hogy igen erősen tud vonzani az éjszakai csillogás. A katonatiszti állományból történt kiszakadásom után azonban sóvárgásom útjában állott anyagi szűkösségem. Sokkal kevesebb fizetésből kellett gazdálkodnom, és inkább csak váratlan honoráriumok esetében szánhattam pénzt a tündökletes világra.

Azzal próbáltam vigasztalódní, hogy ajánlatosabb is énnékem a harmadosztályúságok éterében megmaradni, mert ott biztonságosabban adhatom ki magamat első osztályúnak.

Most viszont, amint a belgrádi Majestic nevű mulató előterébe léptem, rögtön tudtam, hogy éppen olyan helyre érkeztem, amilyen énnékem direkt dukál!

Nem kell erőltetnem, hogy másnak mutatkozzak, éppen az vagyok, akinek lennem kell!

Szinte nyomult a látvány a szememhez, amint körbehordoztam a díszes, színes, riccsajos, félig öltözött, félig vetkőzött, glancos-flancos emberi tarkaságon.

A népek sűrűjében szép női arc került a látóterembe. Három kacér, bogárfekete hajtincs göndörödött a homlokán. Összeakadt a tekintetünk és láttam, hogy megrezzen a szemöldöke, felemeli egyik meztelen karját és üdvözlést jelzően csillogtatja felém rengeteg karperecét és gyűrűjét.

Hideg-meleg futkosott rajtam, feszengtem, vakaróztam, tekergettem a fejemet, kerülni akarván, hogy újra lássam, aztán addig fészkelődtem, amíg önmagamam fedeztem fel a számos tükör egyikében

Bamba, meg idegen volt az arcom, de kíváncsiság feszült rajta.

„Na – néztem a saját szemembe, – Te is itt vagy?”

„Még pedig jogosan” – feleltem tükörbéli magamnak és előhúztam a zsebemből a Zolitól kapott belépőjegyet.

A szememet azonban továbbra is tükörbeli magamon tartottam.

„Mit akarhat ez a nő éntőlem?” – kérdeztem okosabbnak remélt önmagamtól.

A válaszokban elfért, hogy titkos rendőr. Felismert, rám ismert, mint olyanra, aki Tito-ellenes cikkeket írtam régi magyar újságokba.

Lehetséges viszont, hogy egyszerűen belém esett. Első blikkre kiszúrt magának. S ez utóbbi alapján okom lehetett önhittségre. Nem kis teljesítmény, hogy a semiből előtűnve azonnal a spitzen vagyok.

Valaha valahol olvasottak szerint a tartós izoláltság alkalmat kínál az embernek, hogy rátaláljon lehetőségeire.

Ez az én esetem. Hát nem eléggé izoláltan élek az utóbbi hetekben? Kellően figyelemre méltat engem a világ?

Mínthogy óvakodtam a tükörből kinézni, ez az időtelen, mozdulatlan magamra meredés azt eredményezte, hogy korábban soha nem észlelt, apró ráncot fedeztem fel a bal homlokomon, közvetlenül a szemöldököm felett. Alig-alig látszott, és teljesen el is tűnt, ha lefelé mozdítottam a pilláimat.

Gyerekkori emlékként ötlött eszembe felnevelő szülőmként is szeretett és tisztelt nagymamám figyelmeztetése, hogy ne vágjak olyan fancsali képet, hanem nézzek rendesen. Otthoni szóhasználatunkban a fancsali szomorút, lekonyultat, elbambultat jelentett. Valószínűleg felhúztam a szemöldökömet, ami nyomán megjelent a kis ránc és esetleg éppen ettől vált elfogadhatóvá, – nagymamám szerint rendessé – a nézésem.

A borotválkozás alkalmait kivéve nem szoktam nézegetni magamat, ezért világéletemben ott lehetett a homlokomon az a parányi jel, és a maga módján hozzájárulhatott nem csupán a szemem, hanem egész arcom, vagy – akár – egész egyéniségem váltokozó megnyilvánulásaihoz.

– Csák úr? – hangzott a kérdés. Oldalt lestem és a tincses hölgy testközeli látványa váltott ki belőlem heveny szívdobogást. A vállam fölött nézett rám és keskenyre húzott szemekkel, feszesre zárt szájjal mosolygott.

Zavartan és védekezően mutattam fel a kezemben tartott belépőt, de nem vette el, inkább elhárító mozdulatot tett, ugyanakkor lágyabbra változott a mosolya.

– Az emeleti páholyban várják. Jöjjön utánam.

Indult s én követtem a sűrűségei át. Hátra-hátra fordulva magyarázta, hogy általában telt házuk van, de ma kanadai vendégművészek is fellépnek, érthetően megnőtt az érdeklődés.

Szavaiból, hangsúlyaiból arra következtettem, hogy magyar az anyanyelve, és arra is tippeltem, hogy a mulató személyzetéhez tartozik. Erre utalt merészen dekoltált blúza, térden felüli szoknyája. Bártünderék, meg szobacicusok auráját árasztotta. Nehézemre esett, hogy ne állandóan őt bámuljam.

Jobb kezében kis, kerek tálcát markolt s azt időnként a bal könyökéhez ütötte, miáltal fémesen zengő, halk hang áradt szét a térben.

141.

A Majestic mulató olyan volt belülről, mint egy színház, de színpad nélkül. A terem közepén cirkuszi porondhoz hasonló helyen produkálták magukat a művészek. Énekeltek, táncoltak és főképpen a kanadai vendégek mutattak be bámulatos tornákat.

A kísérő hölgy erre külön is felhívta a figyelmemet.

Éppen három akrobata ugrándozott egy lomhán körbe mozgó, muraközi jellegűnek mondott lovon. Éreztem, hogy kölnik és parfümök illatával együtt az izzadó állat hatalmas tompora fölött keletkező párafelhőt is elhozza hozzám a mulató intim szférájában pletykálkodó szellő.

Rontotta közérzetemet, hogy a külső látnivalók elé tolakodva, galád módon tovább foglalkoztatott önkínzóan perfid játékom, amit az imént folytattam a szemeim micsodaságával kapcsolatosan. Villogtak tudatomban azok a negatívumok, amelyekre a tükör előtt állva emlékeztem az előbb, és amelyek hátrányát elég gyakran éreztem hétköznapjaimban.

Valaha még az is bánatba kergetett, hogy énnekem nem kék, vagy fekete szemem van, hanem sárgászöld. Ezt időnként acélszürkének próbáltam determinálni, a jobban látók azonban lelepleztek és megcáfoltak.

Nagyobb gondot okozott, hogy nem eléggé okosan rendeltem alá tekintetemet alkalmi terveimnek, céljaimnak, érdekeimnek.

Például gyakran megkésve rántottam rendbe magam, felbosszantva, vagy megsértve azokat, akik pedig nagyobb figyelmet igényelték volna.

„Nem látsz a szemedtől?” – förmedtek rám különféle emberek időnként. S akadtak a műveltebbek, akik azt a terjedőben lévő szellemességet játszották ki rovásomra, hogy „Azért nem látsz, mert a szem a látás gátja, csak még nem tudsz róla, mert nem olvasol Király Istvánt sem!”

Valóban keveset olvastam, de az idézetről hallottam. És arról is, hogy a korabeli kulturális politika egyik dandártábornokától, a híresen művelt irodalomtörténész Király Istvántól eredt, állítólag. Valódi tartalmát tekintve arra utalt, hogy sokan hiába vizslatják a szocializmus mégoly látványos eredményeit, mégsem látják, legalábbis tagadják, hogy ilyen eredményeket látnának. Ez a látásképtelenség pedig csak is attól származhat, hogy elvakítja őket a saját szemük.

Akadtak értelmezők, akik szerint „ha valaki nem hisz a szemének”, az voltaképpen másként gondolkodik, és attól más a látása is. Nem a szem gátolja tehát a látásban, hanem a gondolkodásmódja; az eszmeisége az a vezérmű, ami egyaránt lehet gátja, vagy segítője a tisztánlátásnak.

A lényeg végül akként összegezhető, hogy szükséges, de minden esetre lehetséges, az emberi tudat módosítása, és ennek eredményeként tisztul a látása is.

Még egyszerűbben: szocialista eszmeiséget kell telepíteni az emberi koponyába, és akkor a szocializmus gyakorlatának visszfényét látja majd a valóságban is.

A gondolkodás és a látásmód ilyen harmóniája pedig optimálisan teremthet meg célszerű szépirodalmi művek létrehozása és terjesztése révén.

Kínlódtam, amíg hol a végén, hol az elején fogva meg a dolgot, nyelni és emészteni kezdtem ezt az észleletet magam is, igyekező, hogy beleépüljön a szemlélet az írásaimba.

142.

Cifra szellemi bugyraimban kotorászva érkeztem tehát abba a valóságba, amely az emeleti páholysor magasságában fogadott.

Az ragadta meg elsőként a figyelmemet, hogy Zoli barátom extravagánsan jól öltözött volt. Selymesen csillogó, sötétszürke, mellényes, alpakka öltönyben, fehér ingben, csokornyakkendősen terpeszkedett két összetolt, piros fotelben, a páholy oldalfalához igazított és zöld bársonnyal bevont, kis asztalka mellett.

Pesten a legismertebb piperkőcök sem pózolhattak ilyen ruhákban, mert efféle anyag akkor még nem volt kapható Magyarországon. Magam is csak színházi magazinban láttam a Ford família valamelyik milliomos tagját, aki az aláírás szerint Amerikában éppen akkor piacra dobott alpakkában mutatta magát.

– Meghoztam az urat – közölte a frufrus hölgy és mintegy felmérőnek tetsző pillantást röptetett rám, akárha azt ellenőrizné, hogy minden részletében rendben van-e a portéka, amit hozott?

Kusza képzeletemben azonban az a lehetőség merült fel, hogy akként morzézik a szeme, mint azoké a nőké, akikben érzéki érdeklődést ébresztett az övezetükbe került férfi.

Igazítottam is kissé a tartásomon, de rögvést észhez tértem és visszaestem szerényebb önmagamba.

Zolira figyeltem, aki komoran bólintott, és azt mondta:

– Régen várunk.

Tarkójával háta mögé bökött egy idő verte arcú ember irányába, aki külön asztalnál ült, a páholy belső sarkában. Ismeretlen volt számomra, noha ő tájékozott lehetett felőlem, hiszen másként miért ült volna ott, Zoli úrfi reám váró társaként?

Ő is lankadtan biccentett, és mély, recsegő hangon közölte:

– Se régen, se nem régen, se egyáltalán semmikor sem jó várni senkire.

– Milyen igaz! – sóhajtott a hölgy, és kirántott egy díszes csatot a kontyából, majd ugyanoda visszanyomta, módot és időt kínálva ezzel, hogy feszülő kebleit csodálhassam.

Ez a felajánlás jól esett, ugyanakkor az a sejtés ébredt bennem, hogy amúgy viszont rosszallással fogadnak itt engem és már-már leckéztetni próbálnak vétkesnek tekintett késedelmem okán.

Leszegtem a fejemet, mintha öklelni készülnék. Lassan raktam egymás mögé a szavakat, és éppen csak annyi hangerőt mellékeltem, amennyivel áttemeltem szövegemet a manézs lármáján.

Azt mondtam el, hogy a bulgáriai Sipka szorosban tartózkodtam, amikor fülembé sügták, mert erről ott még akkor tilos volt hangosan beszélni, hogy Budapesten és Debrecenben ellenforradalmi felkelés tört ki, amit azonban a szovjet csapatok levertek.

– Biztos voltam benne, hogy ez pontatlan tájékoztatás – folytattam. – Minden erőmmel törekedtem ezért, hogy mielőbb Magyarországra érkezzek, és személyesen tekintsem át a helyzetet, hogy azután megfelelő elemzések nyomán a lelkiismeretem

szerinti, egyetlen lehetséges cselekvési irányt jelöljem ki magamnak, és mindazoknak, akik elfogadják analízisemet. Tremendiózus akadályt kellett leküzdenem, uraim, hogy vágyott céloimhoz érkezzek. Íme, csak idáig érkeztem, és idáig is csak most, mert szelávi. Ilyen most az élet. Elnézésüket a késedelemért, uraim!

Kicsit meghajoltam, széttártam a kezeimet, és Zoltánra néztem, aki alig mozdult fektében. Továbbra is aprókat bólogatott, majd lassan, kelleltenül dűnnyögte:

– Ma délután már előadtad Bulgáriát. Akkor fikszáltuk ezt a randit is.

Készültem, hogy még öblösebben ismertetem a veszélyeket, amelyek hazahúzó utamon fenyegettek, de közbeszólt a hátul kucorgó alak.

– Uram, ön helytelenül használta azt a kifejezést, hogy tremendiózus. Ilyen szó semmilyen nyelvben nincsen. Létezik az angolban a tremendous, ami borzasztót, rettenetesen jelent. Nyilván ezt akarta mondani.

Ha Zoltán zavarba hozott, ez a szöveg felingerelt. Ráadásul torkomra forrott a felháborodás, mert gyanúm szerint igaza lehetett, legalábbis nem volt érvem állítása ellenében.

Csak a szememmel gyilkolhattam.

És arra is gondoltam bosszúból, hogy az álmosnak látszó alak felpuffadt, gödrös ábrázata mélységeiből valószínűleg nehezen tör utat a szeme a fényre. Lehet, hogy az ő látási képességére is ráférne egy Király István-féle flastrom.

Cigaretézott, és úgy szívott egy-egy slukkot, hogy nem érintette vastag ajkaihoz a cigaretét. Ez a mutatóványa külön is viszolygást keltett bennem.

Észrevette, hogy bámulom, és ismét megszólalt:

– És ne akarjon maga otthoni helyzetelemzést végezni. Az otthoniak bajban vannak, és a bajban lévő ember nem helyzetelemzésre, inkább vigaszra szorul! Az ilyen magához hasonlóan buzgalmat mutató egyének egyébként gyakran éreznek ingert a világjobbításra, de a tennivalók részleteiről már nem gondolkoznak. Pusztán egymásnak ellentmondó dolgokat kívánnak egyszerre.

Nagyképű szövege veretesnek szándékolt replikát váltott ki belőlem

– A bajban lévő nemzetnek minden apró segítség jól jöhet, és én sem zárkózhatok el.

– A legtöbb nagy vállalkozás kudarcát az okozza, hogy a nagy mellé apró sikereket is akar az emberi hiúság – hangzott rögtön a válasz.

– Elég ebből! – emelte magasba Zoltán a karját. Haragosra gyűrődött a homloka, de szinte azonnal fényesre simult, és általam régről ismert derű, meg ironia keveréke fénylett az arcán, amikor hozzám fordult. – Gondolnád, kitől tudok én sok mesét Bulgáriáról? He? Ismerheted is az illetőt. Ismerned kellene! Íróka-féle, akárcsak te! Barabás Tibornak hívják. Na? Mond valamit a név?

Azonnal megjelent emlékezetemben Barabás Tibor barátságos személyisége, de nem láttam szükségét, hogy dicsekedjek ismeretségünkkel.

Pedig egyszer vizitáltam is nála. A budai Duna-part egyik bérházában, hatalmas kiterjedésű lakásban lakott, és albérleteken iskolázott mivoltomat annyira elbűvölte

a tágasság méltósága, hogy alig jutott másra a figyelmemből. Nem emlékszem például az egyébként ugyancsak terjedelmes beszélgetésünk egyetlen részletére sem.

Úgy kerültem hozzá, hogy az Írószövetségben létrehozott, úgynevezett nevelési osztály működtetése keretében engem is összekapcsoltak több idősebb, rangosabb íróval, például Déry Tibor és Veres Péter mellett az illegális baloldaliság idejéből származó Barabás Tiborral is.

– Nem ugrik be semmi? – meredt rám Zoltán. Ülőhelyzetbe emelkedett, és figyelmeztetőn fúrta magasba mutatóujját. – Figyuzz, apám! Az a fazon röviddel a háború után vendégeskedett Bulgáriában, és könyvet írt fantasztikus utazásáról.

– Felnevetett, hevesen a levegőbe öklözött, és harsányan kiáltotta: – Énnekem pedig, ha hiszed, ha nem, kötelező olvasmányom volt az a könyv a sitten! Azóta tudom Bulgáriát!

– Mucika! – sikkantott fel szája elé kapott kézzel a kis hölgy, – te börtönben is voltál? Erről nekem eddig nem beszéltél! Mikor volt az? És hogy bírtad ki? És miért? Mesélj erről! Hogy bírtad ki a sített?

Zoli ölébe fészkelődött, ölelte, csípte csókolta, nyafogott neki, a daliás fiú pedig óvatos ellen-erővel tiltakozott, de kéjesen göcögött, rőfögött is, miként a férfiak szoktak, ha nők csiklandozzák.

– Hallhatta, hogy irodalmi művekkel zsongította magát – szólalt meg a páholy mélyéről figyelő ember. – Higgye el hölgyem, hogy könyveket olvasni távolról sem annyira strapás, mint egész népek összes gondját a nyakunkba venni, ahogyan azt frissen érkezett barátunk példájából tudhatjuk. Holott ő is jobban tenné, ha csak a saját életével törődne, és az otthoniak is elintézik majd a magukét. Mert keserű tapasztalások igazolják, milyen az, amikor nagyra nézők a szavak, de pocsolyában fuldokolnak a tettek.

Nem láttam értelmét, hogy ehhez a szöveghez bármivel társuljak.

Más foglalkoztatott.

143.

Engem, – a hölgytől eltérően, – cseppet sem alterált, hogy dutyiban is volt valamikor Zoltán. Ivócimboráknak abban az együttesében, amelyben ő is rendszeresen előfordult a Móricz Zsigmond körtéren, tágan tudott volt, hogy őt időnként bekasztlizzák. „Na, mi újság az ergasztulumban?” – kérdezték tőle a műveltebbek, akik tanulták, hogy a római birodalomban így nevezték a dologházat. Nem válaszolt Zoltán, de tovább faggatózni sem volt javallott, mert lányosan szelíd viselkedése ellenére veszedelmes tudott lenni, ha felingerelték.

Ilyen esetekben rendszerint kerestem az ő menekülő tekintetét, vagy – akár – hozzá is léptem, vállára tettem a kezem, és azt mondtam neki, holnapután kiskedd lesz, vagy efféle. Érzékelhetően fölengedett haragja, szorongása, avagy félelme. Szavak nélkül koccintottunk, vagy újat rendeltem, ha üres volt a pohara.

Pontatlan állítás lenne, hogy barátság fűzött Zoltánhoz. Cimborák voltunk, mint a többi ivótárrsal a Móricz körtéren. Neki az volt a társaságon belüli egyetlen reális

besorolása, hogy senki által nem vitatottan közénk tartozott, noha ezen kívül semmi közelebbit nem tudtunk róla.

Változott időnként a törzsnépség is. Megfordultak a terepen volt katonatisztek és volt kulákok, vagy politikai jelző nélküli egzisztenciák, lecsúszva korábbi tanári, mérnöki, ügyvédi, függetlenített párttitkári egzisztenciából. Természetesen akadtak közöttünk státuszban lévő utcaseprők, éjjeliőrök, meg szimplán alkoholisták. A sokszínűséget átmárványozta a sorsközösség sejtelmes vonzereje.

Velem –, gyanúm szerint csak velem – afféle partikuláris kapcsolatba került Zoltán az idők folyamán. Elmondta egyszer, hogy maga a Főméltóságú Asszony tartotta keresztvíz alá, 1933-ban. Vállalt ilyet a Főméltóságú Asszony propaganda célból is, jótékonykodási gesztusként, Zoltán esetében azonban rokonsági szálak húzódtak a keresztényi szertartás mélyén, ezért csak szűkebb kör lehetett jelen.

„A biológiai arisztokrácia” – fogalmazott Zoltán, s én megértőn biccentettem.

Cserében én is mondtam bizalmasakat magamról, akár mérges gondolataimról, világfájdalmaimról is. Ezeket nagy figyelemmel hallgatta Zoltán s talán fel sem fogta, hogy az én gondolataim egészen más forrásokból fakadnak, mint az övéi. Elég volt neki annyi, hogy a gondolataink összefolytak a távolban, valahol.

Nem jutott eszébe, de nekem sem, hogy az érvényben lévő, osztályharcos politika jegyében természetes ellenséget kellene látnunk egymásban.

Fokozhatta panaszom visszhangját Zoltán lelkében, hogy amit mondtam, az részben párlata, sűrítőménye volt azoknak a vádaknak, amiket ellenzéki gondolkodók fogalmaztak a létező szocializmusról, az eltorzult életkörülményekről. Nagyon igaznak ható fogalmazványok voltak azok, amiket magam is felzaklatódva hallottam, tanultam, ellestem, sokszor újrafogalmaztam. Mindezeket ráadásul nagy hangon, szabad szájúan adtam elő Zoltánnak, és hozzákeverve személyes bajaimat, azt reklámoztam voltaképpen, hogy jobban el vagyok keseredve, mint akárki más a magyar glóbuszon!

Itta Zoltán a szavaimat és a boromat.

Léteztek ugyan töredék ismereteim, de tényszerűen alig tudtam valamit a börtönök dendráriumáról, ezért merőben új volt számomra az a most hallott és igazán rémséges ötlet, amely szerint irányzatos irodalmi művek olvastatásával is kínozzák a politikai rabokat.

Bizonyosra vettem, hogy Zolit nem közönséges bűncselekmények okán, hanem politikai gyanakvások, megfigyelések, feljelentgetések nyomán vegzálják időnként. Valószínűnek véltem, hogy irodalmi műveket inkább az ilyen típusú bebörtönzöttekkel olvastatnak.

Felvillant bennem a gonosz gondolat, hogy a művek szerzői együttműködők voltak, vagy lehettek ebben, mert ez kitüntető is volt az érintett írók számára?

Kétszeresen megdicsértem titkon magamat, hogy elhallgattam a Barabás Tiborral történt irodalmi találkozót.

Haragudtam a börtönolvasmány gondolatának bizonyára cinikus kiöltőire, részvétet éreztem Zoltán iránt, és a hozzá hasonlókat iránt, de vigasztalt az imént hallott okoskodás, ami szerint nem halálos az a strapa, amivel egy könyv elolvasása jár.

Úgy gondoltam, kiejthetem a fejből a témát, és figyelhetek arra, ami – momentán – jobban érdekel.

144.

Kezdetől felfogtam, hogy a földszintről az emeletre engem felvezető hölgy szorosan Zoltán intim köréhez tartozik. Ez pedig bátorítást adott ahhoz, hogy – otthoni, hasonló köreimben kialakult szokásjog szerint – szabad utat nyissak a vonzó nő iránti, póre, már-már tolakodó ámulatomnak.

Ráadásul észre kellettennem, hogy nem viszonzatlan az érdeklődésem. Annak nyomán, hogy leleplezte Zoli az egzisztenciámat, magamra irányuló kíváncsiságot ébreszthettem a nőcskében. Attól kezdve ugyanis egyre mohóbban élte ki lehetséges szerephelyzeteit, noha korábban inkább közönyösnek látszott irányomban.

Pláne, hogy Zoltán térdei közé furakodott, és birokra kelt vele, kiviláglott, hogy a merészen kacérkodó viselkedés nem csupán a legálisan ölelgetett személynek szólt, hanem mindenkinek, aki a látóterében lehetett, azaz: főként nekem.

– Isteni ez az alpakka ruhád! – lelkesedett Zoltán térdén lovagolva és a „ló” mellét ütögetve. – Rendelek még egyet a szabómnál! Megvan nála az összes méreted!

– Nekem egész életemre doszt elég ez az egy – kedélyeskedett Zoltán, miközben felém nyújtotta hosszú karját. – Az író úr annál inkább harapna egy ilyen ruhára! Róla vegyél méretet!

Azonnal késznek látszott a hölgy, hogy méretet vegyen rólam, de csak felső testemről, mert, amint pajzán mosollyal tájékoztatott bennünket, a nadrágomhoz csak a nadrágszabó nyúlhatna. A kuncsaft nadrágjához nyúlni még a szabóság főnökének is tilos, illetve főként a főnöknek tilos, mert vállaltan ferde nemi hajlandóságú.

Lesiklott Zoltán öléből, elébem perdült és megfogta nedvesedni kezdő bal kezemet. Arca elé emelte és kis vizslatás után azt olvasta ki a tenyeremből, hogy amennyiben kérdésére adott közlésem szerint a Bak jegyében állok, akkor a hivatás embere vagyok. Felelősségteljes, ámde kissé merev a személyiségem. Olyan vagyok, aki tiszteli a hagyományt. Érszűkületi hajlamom van. Ajánlatos kúra lehet számomra a fekete nadálytő, a zsurló és a pásztortáska

Rácsodálkoztam titkon a nő egyik ujjára, arra, amelyik izomsorvadásosnak látszott, és kihúztam tenyeremet a gyöngéd szorításból. Hátrább is léptem, és gyorsan a hajamba túrtam, azután az államat kezdtem vakargatni. Közben olyasmit motyogtam, hogy adott körülményeim nem teszik lehetővé a rendes tisztálkodást, ezért vagyok most borzas, meg szakállas, már elnézést.

– A férfiaknak díszére válik a bajusz és a szakáll – közölte a hátul ülő csupasz arcú.

Mielőtt megakadályozhattam volna, ismét hozzám libbent a kis hölgy és kíváncsivá tágult szemekkel tapogatta az arcomat, majd kijelentette, hogy nem is nagyon szúr a szakállam.

Az iménti, hátsó hang rögvést jelentkezett:

– A szakáll soha nem szúr, ha ügyelünk, hogy a megfelelő oldalára szülessünk.

Nem hagyta abba arcom birizgálását a hölgy, mire játékosan kitéptem a számat és ujjai felé haraptam a levegőbe. Akkorát vissantott a nő, hogy a szomszéd páholyból is odafigyeltek.

– A frászt hozza rám! – kiáltotta. Felmutatta sérült ujját, és elmondta, hogy hozám hasonlóan harapós férfi kapta be egyszer. Azóta nem szeret férfiak társaságában lenni, mert az ember csak akkor lehet biztonságban, ha egyedül van.

A fecsegőgép közbeszúrta, hogy sokaságban lehet igazán egyedül lenni. Továbbá: az egész élet fárasztó és unalmas, ha egyedül kell örömeit élveznünk.

Bölcselkedő szavaihoz tűzte, hogy ennek a témának alapos vitatása tulajdonképpen közönséges kazuisztika, ami ugye szórszálhasogatást jelent, és azon már átestünk az imént, amikor az én szakállamra építettük a téma tárgyalását. Vagyis nincs tovább semmi beszélőnivalónk.

Bár így lett volna!

Zoltán tett róla, hogy ne így legyen.

Közös pesti borozgatásaink során megjegyeztem magamnak a többnyire hallgatag fiúról, hogy se nem lángelme, se nem nagyon buta, hanem leginkább lassúnak mondható az észjárása. Ezt későbbben alaposabban is megfigyelhettem, de semmi jelentősége nem volt a dolognak számomra.

Mind a mai napig.

Most azonban életre szóló példáját érezhettem a bőrömön annak a jelképes beszédnek, hogy milyen is tud lenni az, amikor lassú víz – partot mos?

Mintha percek óta nem lett volna jelen és nem követte volna az élénken zajló eseményeket, visszatért Zoltán az imént otthagytott ötletéhez, amely szerint inkább nekem csináltasson új ruhát a lady, mintsem öneki, hiszen ő bőven el van látva. én viszont szinte rászorulok, és igényelem.

Felém nyújtotta hosszú karját és azt rikkantotta:

– Meg is érdemli a ruhát, mert az ő könyve is olvasható volt a sitten!

Minden porcikámban megdermedtem, és azt éreztem, hogy ráfagyott az izzadtság a tenyeremre.

Másokat is meglephetett a kijelentés, amit azonnal felfoghatott Zoltán, mert maga is zavarba jött a csendtől. Meg az általa mondottaktól is.

Miközben védekezésre állítódott át egész lényem, valamint felmerült bennem az ellentámadás lehetősége, még inkább szüksége, azt is menten felfedeztem a jól ismert szépfiú viselkedésén, hogy bánja, amit mondott, de nincsen birtokában a visszakozás alkalmas módjának. Lélegzetnyi szünet után még is bocsánatkérően, békítően, már-már barátságosan fűzte előbbi szavaihoz:

– Valami tizenkilences magyar bácsiról írtál, aki a leninisták fogságába esett, aztán maga is karriert csinált a vörös hadseregben. Így volt? Ha jól emlékszem, az volt a könyv címe, hogy „Háromszor a tűzvonalban”. Igen?

Nem tagadhattam a hallottakat.

Hirtelen kiszáradt a szám, és nyilván mélyen elvörösödtem. Ösztönösen törekedtem, hogy minél tovább magamnál tarthassam a csendet, majd a szót, hogy saját sza-

vaimmal fogalmazhassam, és így enyhíthessem az ellenem felhozható, esetleges vádakat.

– Általam gyártott propaganda füzetek egyike volt a szóban lévő könyv– mondtam rekedten. – Részben igaz történet. Pénzt kereshettem vele. S tudomásom szerint kizárólag külföldön terjesztették. Nekem ezt mondták. Azt végképpen nem gondoltam, hogy magyar börtönökbe is jut belőle. Most hallom először!

A szegyetől a felháborodásig terjengő, sikertelenül elfojtani próbált önvédelmi gesztióim a páholy hátuljában füstölgő alakot is felzaklatták, legalábbis ezt a látszatot keltette. Mint aki megadja magát, mindkét karját felemelte, miközben kijelentette:

– Magyarország a megfogalmazhatatlan harag és a kimondhatatlan bánat egysége.

Ez úgy hangzott, mintha együttérzést fogalmazott volna meg. Nem derült azonban ki, hogy az én ügyem, vagy saját forrásból fakadó érzelmei termelték az elhangzottakat.

Elkomorult Zoltán. Félretolta az ismételten a térdeire nyomakodó nőt, azután maga is talpra állott. Felém fordult, megint irányomba emelte a karját és ünnepélyessé mélyült hangon mondta:

– Az ő könyve nem volt kötelező olvasmány, de engem érdekelt. És jó volt.

Vártam és reméltem, hogy beszél még ezen a módon, helyette azonban megint a hátsó kereplő szólt:

– Ecce homo. Íme az ember. Azoknak mondom, akik nem tudnák, hogy ezek Pilátus szavai, amiket akkor mond, amikor a tömeg elé vezeti Jézust. Vajon a részvét, a méltánylás, avagy a megbocsátás szavai ezek, amelyek révén a világ jóindulatába próbálja protezsálni hivatalan vendégét a római államférfiú?

Haragosan vágtam közbe:

– Mondom, hogy csak a pénzért csináltam! El is kapkodtam! El is rontottam! Ellenfelem két karika füstöt fújt, és gúny sistergett szavaiból.

– A művész álarca az elégedetlenség önmagával. És akkor még kuláns vagyok.

– Lássuk az italokat! – vágta el Zoli az esetleges folytatást. Ideges mozdulattal megbökte a hölgy vállát. – Mozdulj, Mirica!

– Hé! Hé! Parancsolod, vagy csak úgy mondod? – háborgott Mirica. Sértetten odébb is húzódott. Lopva rám pillantott, hogy észrevettem-e harciasságát?

– Ahogy tetszik, de azonnal! – hangzott ezúttal nyílt parancsként.

– Előbb felveszem az író úr zakójáról a méretet – akadékoskodott a hölgy.

– Nincs kedve dolgozni! – jegyezte meg kárörvendő pofával a hátsó megfigyelő.

– Nem arról van szó, hogy nincs kedvem dolgozni, – pergett a nő nyelve, – hanem kedvem volna nem dolgozni!

Hamar megelégedett azonban azzal a kis feszültséggel, amit ő teremtett. Mély levegőt vett, és majdnem büszkén tette közhírré, hogy ma délutántól különben sem pincér, hanem terepfelügyelő az új munkaköri megnevezése.

– Ez jó hátszél – vigyorgott a páholy mélyén leselkedő, öreg férfi. – Jó hátszél esetén pedig, még a munka elől is könnyű a menekülés.

– Intézkedem az italokról, – dobta háta mögé a szót kegyesen és megvetően a nő, majd indult a rendeltetési helyére. Aznap vissza sem jött.
– Elment robotmaca – foglalta össze a helyzetet az öreg.
– Magának Mirica! – javította ki kedvetlenül Zoltán.
– Robotmirica, igenis, – korrigálta magát a páholy mélyéről beszélő ember. Alapvetően támadó alkatú lévén azonban, ilyen visszahúzódot nem könnyen viselt el, ezért szavaló hanglejtéssel mondott egy félig igazat: – Addig vadászik a nőre a férfi, míg nem a nő elejti.

145.

Szóttanul várakoztunk a páholyban, amíg végül három pincér hat tálcán hozta az előkészített ételeket-italokat.

Üveg dugók pukkanása keveredett a mulató zsongó zsvajába.

Poharakat kínált Zoli a hátul kucorgó embernek, meg nekem is, és koccintott ve-lünk, majd szó nélkül fenéig lehúzta a maga italát.

Követtem a példáját és nagyot sóhajtottam ivás után.

A hátulsó ember megint önmagát hozta, mert szövegelésbe kezdett. Azt adta elő, hogy létezik egyfelől a lenge szellő, ami kioltja a kezünkben fellobbanó gyufát, míg másfelől ugyanaz a szél tűzvésszé éleszti a pislákoló parazsat, ha orkánná hevül. Hozzáfűzte szövege indoklásaként, hogy az ital is hasonlóképpen fejt ki különféle hatást, attól függően, mennyire bánunk vele óvatosan.

Zolinak és nekem címezte ezt a semmiséget, azt látva, hogy magunkba döntöt-tünk egy-egy pohár pezsgőt. Értettem is a célzást, és leeresztett pupillákkal, ájulást mímelő fejmozdulattal jeleztem a véleményemet Zolinak, aki hozzám hasonlóan mi-nősíthette a hallottakat, mert rám kacsintott, és nagy készséget mutatva töltötte újra teli a poharamat, meg a sajátját.

Akkorra már tudtam, hogy nincs jogom Zoltánra haragudni, mert ő jobban ha-ragszik önmagára. Megértette, milyen gyalázatos helyzetbe hozott azzal, hogy időt-lenül felidézte pikáns börtön-émlékét. Nagy élménye lehetett, amikor elzárták tőlem és ő mégis kettesben lehetett velem, a könyvemet lapozgatva, ezt elhiszem. Akár börtönbe kerülése előtt, vagy bármikor szívesen kezébe is adtam volna azt a könyvet, de „szabad” életünkben soha nem adódott erre mód. Nem azért, mert titkoltam íromá-nyomat, hanem őszintén gyöngé teljesítménynek véltem ahhoz, hogy kéretlenül di-csekedjek vele.

Kívülállóként számára azonban másképpen kellett volna íróka-voltomat szóba hozni.

Láttam rajta, hogy tudja, és szenved a tudattól.

Ismételten megidéződtek emlékezetemben a Móricz Zsigmond körtéri talpon-állóban végbement italozások, viták, trécselések. S a múltnak ez a harcos, kedves és dicső darabja is hozzásegített, hogy kimeneküljek a nyomorúságosnak érzett jelen fogságából.

Szánni kezdtem Zoltánt, aki meghívott ebbe a mulatóba délelőtt, amikor együtt mentünk a rendőrségre, hogy Belgrádban érvényes tartózkodási engedélyt kérjünk, és kapjunk. Ingyen bejöhettek a tőle kapott jeggyel, és micsoda parádés fogadtatást rendezett nekem, ezzel a felvezető Miricával, a folyton füstölgő úriemberrel, meg ezzel a töméntelen enni-innivalóval!

Dehogya akarna ő engem bántani!

Egyik minutáról a másikra kitisztult agyamból a feltorlódott összevisszaság. Akárha magával ragadott volna a végtelenül felgyorsult idő, és új minőségben szült volna világra.

Bíbor sörényű tüzek lobogtak előttem, valahol, a láthatatlanban.

Pillanatig azt éreztem, hogy nő a hajam.

Komolyságot erőltetve tájékoztattott Zoltán, hogy a páholy hátuljából előre beszelő ember munkaköri megnevezése „különleges ügyekben eljáró titkos tanácsos”.

– Kizárólag az én szolgálatomban – tette hozzá, és ujját is figyelmeztetően fel emelte, de amint a jelzett személyre kaptam a tekintetem, azt láttam, hogy az nem érzi sértőnek az elhangzottakat. – Segítségére lehet neked is, – folytatta Zoltán, – amennyiben például huszonnégy óra alatt kanadai vízumot szerez a számodra.

– O-la-la! – csücsörített a tanácsos. Gyaníthatóan mást is akart mondani, én azonban leelőztem. Teleszívott tüdővel, fejhangon harsogtam:

– Belépőt Kanadába, nekem? Nekem, aki magyarországi kommunisták szájíze szerint való, és magyarországi börtönökben is használatos olvasnivalót gyártottam, fekete pénzért? Mert igenis gyártója voltam egy ilyen könyvnek! Amit ráadásul elrontottam! És nem azért mondom, mert a művészek szeretik sajnáltatni magukat, és szeretik, ha másoktól, és általában az élettől vigaszt nyernek, hanem azért, mert nem voltam képes az igazat széppé tenni a könyvemben, holott az írónak ez lenne a feladata! És pont most, amikor büntetik a magyarországi kommunistákat, most adnának Kanadába szóló vendégvárót valakinek, aki velem azonos? Ezt miképpen képzeled? – kiabáltam és jól esett, hogy kiadhattam hosszú percek óta nyomasztó keserűségemet.

Közben mohón figyeltem, hogy újratölti Zoltán a poharainkat.

Azonnal kiittam a magamét, és megint a házigazda felé nyújtottam. Lassúdott lendülettel kaptam a következőt, valószínűleg azért, mert Zoltán a megemelt hangú tanácsosra figyelt.

Én is hallgattam, és alig hittem, amit mond. Voltaképpen engem védett a szenvelgőn magamra szórt vádjaimtól. Általánosságban beszélt, persze, nagyokat pislogva adta elő, hogy az emberi sors ezerféle alakváltozatban jelentkezhet. Majdnem törvény szerinti módon, kibogozhatatlanul halmoz fel jót és rosszat az emberiség, s az egyetlen helyes ítékezés mindezekről csak a végső, az emberi világon túli lehet.

– Ami pedig az otthoni helyzetet illeti – hadarta előbbi gondolatával egybesodorva az újabbat, – a marxista ideológia szerint a látszatra véletlen jelenségek mögött mindig törvényszerűségek vannak. Ezt nem érti a világ, amely most el van bájolva attól, ami Magyarországon történik. Rengeteg a félreértés. Nem fogják fel, hogy a

polgárháború a háború legszörnyűbb változata. Örvendenek felette. Vegyük például a spanyolok ötletét, amely szerint gyógyszerekkel és fegyverekkel rakott repülőket akartak Pestre irányítani, de kiderült, hogy csak Bécsig tudna hatolni a repülőjük. Bécs azonban ódzkodott, volt félnivalója, hiszen éppen csak felszabadult az orosz megszállás alól. Amerikához fordultak a spanyolok, ott meg elnökválasztásra készülődnek, és nem csupán ezért, hanem a józan ész okán is gyorsan lebeszéltek őket.

Nem tudhattam a spanyolok tervéről, de arra is rögtön gondoltam, hogy ilyen információk nem akárhánem a köreiből terjednek. Hinni kezdtem, hogy a hevülten beszélő tanácsos nem ok nélkül viselheti ezt a címet. Külön lenyűgözött, hogy gondolatai, mint felriasztott madarak röpdöstek szüntelenül a légtérben.

Zolira néztem, összecsíptettem a szemem, és a tanácsos felé bökttem.

– Szintén biológiai arisztokrata? – kérdeztem tőle halkán, de mielőtt pesti barátom szólhatott volna, közelebb jött hozzám a szónok, és kizárólag nekem szánva előadta, hogy ő az 1832-ben született és 1911-ben meghalt Dóczy Gedeon rokonságához tartozik.

– Papi család – mondta egy kis tokát eresztve. – Maga Gedeon bácsi a Tiszánin-neni Református Egyházkerület híres kollégiumában, Sárospatakon volt tanár. Pályázat útján nyerte el a debreceni református leánynevelő intézet igazgatói posztját. A nőnevelés apostola.

Szabályos bemutatkozás volt, némiképp zavaróan is előzékeny, ami után én is il-lendőnek éreztem, hogy szóljak magamról, de ebben is megelőzött.

– Amint Zoltán úrtól tudhatom, Ön Debrecenben diákoskodott. Felteszem, hogy tudomása volt a Dóczy gimnázium létezéséről. Nemdebar?

– Az első emeleti fordulóban dombormű látható az egykori igazgatóról – jelen-tettem ki, noha bizonytalan voltam, hogy jól működik-e az emlékezetem.

(folytatása következik)